

BAZI ÜLKE YASALARI İLE KARŞILAŞTIRMALI OLARAK EVLAT EDİNMENİN YASAL KOŞULLARI

Dr. Mehmet DEMİR

I – GENEL OLARAK EVLAT EDİNME KURUMU

Ana-baba ile çocuk arasındaki soybağının ve dolayısıyla velâyet ilişkisinin, bir aile hukuku işlemi olan evlât edinme işlemiyle birlikte yapay yoldan kurulması, her zaman mümkündür¹. Nitekim, yeni TMK. md. 282 /

¹ Çeşitli ülkelerin medenî yasalarında düzenleme alanı bulmuş olan evlât edinme kurumuna, bugünkü çağdaş anlamıyla, Cumhuriyet Devrimi öncesi İslâm Hukuku düzeninde rastlanmamaktadır. İslâm Hukuku'nda sadece, *Tebennî* adıyla karşımıza çıkan ve caiz görülmeyen evlat edinme olgusu dışında ayrıca, ana babası belli olmayan çocukların evlât edinilebilmesine olanak tanıyan bir uygulama (*Lakit*) vardı. Buna göre ise, bir kimse, ana ve babası belirsiz bir çocuğun kendi meşru evlâdı olduğunu bildirip ve onu nüfusuna geçirebilirdi. Daha sonrasında çocuğun gerçek soybağı anlaşılırsa, artık doğal kan bağıyla bağlı olduğu ana veya babasına bırakılırdı. Bu konuda bkz.. **Berki**, Şakir: *Alman, İsviçre ve Türk Medenî Kanunlarında Evlât Edinme*, Ankara, s. 3 vd.; Ayrıca, aynı yöndeki görüşü ve evlât edinme kurumunun tarihsel süreci ve modern mevzuatlara girişi konularında geniş için bkz.. **Ataay**, Aytakin A.: *Medenî Hukukda Evlâd Edinme*, Birinci Fasikül Giriş – Evlâd Edinmenin Meydana Gelmesi, İstanbul 1957, s. 15 vd.; Evlât edinmeyi andırdığı belirtilen ve Akd-i Muvalât denilen bağıtla ilgili uygulama hakkında bkz.: **Üçok**, Coşkun / **Mumcu**, Ahmet, *Türk Hukuk Tarihi*, 6. Bası, Ankara 1987, 95 –96; **Cin**, Halil / **Akgündüz**, Ahmet, *Türk Hukuk Tarihi*, 2. Cilt, Konya 1989, s. 106 vd. Öte yandan, evlatlık olgusunun sosyolojik bir gerçeklik olarak ele alınıp, incelenen “beslemelik”, “evlâdı manevilik” ve “süt evlâtık” gibi durumların Medeni Hukuk açısından yasal düzenleme konusu olan Evlat Edinme kurumundan farklı olduklarını belirtmek gerekir. Bu konuda geniş bilgi için bkz.: **Gürkan**, Ülker: *Evlât Edinme ve Beslemelerin Hukukî Durumu*, Türk Hukuku ve Toplumuna Üzerine İncelemeler, Ankara 1974, sh. 63 vd.; Öte yandan, doktrinde haklı olarak, Türk Aile Hukukunda bir medenî hukuk sözleşmesi olarak nitelendirilen evlat edinme artık yeni TMK'daki kurallar açısından sözleşme niteliği *kısmen* ortadan kalmış bir medenî hukuk

son fıkrası hükmü (eMK. md. 290 = İMK. 252), soybağının, ayrıca evlât edinme işlemi yoluyla da kurulacağını öngörerek, buna ilişkin ayrıntılı kurallar ortaya koyma gereği duymuştur. Evlât edinilen çocuğun çıkarlarını temel alarak bu kurumu düzenlemek amacıyla TMK.'daki yeni kurallar konulurken, esin kaynağı olarak İsviçre Medeni Kanunu'ndaki hükümler (Art. 264 – 269c ZGB) önemli bir yer tutmuştur². Bu durumda, öngörülen yasal çerçevenin sınırları içerisinde kalan bir evlât edinme işlemi sonuçta, tıpkı evlilik içi çocukla ana-babası arasında mevcut olan üstsoy - altsoy ilişkisinde olduğu gibi, bir hukuksal soybağı ilişkisi ortaya çıkarmaktadır. Bu nedendir ki, biyolojik bir temele dayanan ve kan bağı yoluyla kurulan doğal soybağı ifadesinin karşıt anlamında olmak üzere, yapay (işleme dayalı) soybağı terimi kullanılmaktadır³.

Gerek yasakoyucu tarafından uyulması istenen esas ve biçimsel koşullar, gerekse doğurduğu hüküm ve sonuçlar ile sona erme açılarından evlât edinme işlemi, artık özel bir aile hukuku sözleşmesi sayılamayacaktır. Bu bağlamda, kendine özgü türden bir aile hukuku kurumu niteliği ve daha da önemlisi yargısal yönü ağır basan bir işlem olarak evlât edinme işlemi, benzer diğer bazı kurumlardan ayırdedilmelidir. Öte yandan, çocuk hukukunu zedeleyen evlilik içi ve dışı nesep (soybağı) kurumları⁴ ile besleme ve manevî evlâtlık⁵ gibi, modern evlât edinme kurumuna pek yakın

işlemi niteliğine büründüğü belirtilmektedir. Bu görüş için bkz.: **Akıntürk**, Turgut; *Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*, İkinci Cilt, Yenilenmiş Altıncı Bası, Nisan 2002 – İstanbul, sh. 362. Öte yandan, evlât edinme işlemiyle soybağının kurulamayacağı, gerçek anlamda soybağının ancak doğal yollardan belirleneceğine ilişkin görüşü de ileri sürülmüştür. Bu görüş için bkz.: **Hatemi**, Hüseyin; *1. İstanbul Çocuk Kurultayı, Bildiriler Kitabı*, İstanbul Çocukları Vakfı, İstanbul 2000, s. 437;; Evlât edinme işlemiyle düzgün soybağı ilişkisi kurma amacının da güdüldüğü ve evlilik dışı bir çocuğun soybağı sağlam bir hukuksal temele kavuşmuş olmaktadır. Bunun için bkz.: **Oğuzman**, M.Kemal / **Dural**, Mustafa; *Aile Hukuku*, II. Bası, İstanbul 1998, 245. Aksi yöndeki görüşü için ise bkz. ve krş.: **Hatemi**, Hüseyin; *Aile Hukuku*, İstanbul 1999, s. 115 – 116

² Yeni yasal düzenlememiz karşısında, artık evlât edinme (*Adoption, Annahme als Kind, Annahme an Kindesstatt*), ergin olmayan küçükler ile ergin ve kısıtlıların, belirli yasal koşullar altında ana/baba – çocuk ilişkisi kurulmasına yönelik olmak üzere ve özellikle de çocuğun yararı gözetilerek verilen bir yargı kararı sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu noktada, yasakoyucunun kuruma yaklaşımı ve yasal gerekçesi için bkz. ve krş.: Türk Medeni Kanunu Tasarısı ile Türk Kanunu Medenisinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, (1/611, 1/425, 1/361, 2/680), Dönem: 21, Yasama Yılı: 3, TBMM. S. Sayısı: 723, s.108'deki TMK.'nın 282'nci maddesine ait gerekçe metni.

³ **Akıntürk**, s. 361.

⁴ **Ayiter**, Nüşin; *Medeni Kanunun Nesebe İlişkin Düzenlemesinin, Yeni Eğilim ve Gereksinimler Karşısında Değerlendirilmesi*, Medeni Kanunun 50. Yılı, Bilimsel Hafta: 15 – 17 Nisan 1976, s. 43 vd.

⁵ Yanaşma ve ahiretlik vs. gibi ifadelerle adlandırılan beslemelik uygulamasında, çocuk aleyhine gerçekleşen kimi kötüye kullanımlar her zaman mümkün olabilmektedir. Bu nedendir

görülemeyecek bazı tamamen sosyal karakterli kurumlar olup, sosyolojik temelde birer toplumsal gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak ne var ki, belirtilen bu ve benzeri fiili uygulamalar, aile ve çocuk hukukuna özgü olmaktan çok, bir takım toplumsal etmenler nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

Evlât edinmede, her ne kadar gayri meşru türden ve ahlakî değerlere ters düşebilecek bazı yararlar sağlanması ya da yasal saklı pay sahibi mirasçılarının miras paylarının önüne geçilmesi gibi olumsuz amaçlarla, evlât edinme kurumunun hileli işlemlere konu yapılabilmesi olasılığını içeren sakıncaları olsa da⁶; özellikle, kimsesiz çocukların korunması ve malî, sosyal, kültürel ve ekonomik durumları çok düşük ana ve/veya babaların velâyeti altında bedensel ve ruhsal gelişimlerinin önündeki olumsuz durumlardan kurtarılması ile çocuksuz olmaktan dolayı kendilerini bahtsız gören eşlerin çocuk özlemini ve çocuk sahibi olma mutluluğunu kendilerine bahşedilmesi gibi önemli yararları bulunmaktadır⁷.

İşte, yasakoyucu, yukarıda belirttiğimiz sakıncaların ortaya çıkabilmesi olasılığını engelleyebilmek ya da en aza indirebilmek için, koyduğu kurallarda evlât edinme işleminin bağlı tutulduğu bütün genel ve özel koşulları – özellikle, küçüklerin evlât edinilmesinde çocuğun yararı, rıza,

ki, ciddi ve güvenilir nitelikteki hukuksal yaptırımlardan uzak kalan bu gibi kurumlar, modern medeni hukuk yaklaşımlarına pek uymadığı gibi hukuk bilimiyle doğrudan bağlantılı da değildir. Belirtilen bu kurumların, özellikle sahih nesep (evlilik içi, düzgün soybağı) ve evlât edinme kurumları arasında, gerek taşıdıkları nitelikler ve gerekse meydana gelmeleri, koşulları, hükümleri, sona ermesi ve sonuçları açısından görülen farklılıklar ile ilgili olarak geniş bilgi için bkz. **Ataay**, age., s. 37 vd. Ayrıca bkz. ve krş.: yukarıda dñn. 1'e ait metin.

⁶ Bu noktada, evlât edinme kurumunun niteliği ve amacına ters düşen durumlarında evlâtlık ilişkisinin kurulmasına izin verilemez. Bununla ilgili uygulama için bkz.: HGK. 9.3.1994, E. 2-893, K.124 (**Uyar**, Talih: *Türk Medeni Kanunu Gerekçeli-İçtihatlı «Aile Hukuku»* (MK. 118-494, C. III, Ankara 2002, 3261 – 3263). Ayrıca, evlât edinmenin sakıncalı yönleri için ise bkz.: **Tekinay**, Selahattin S., *Türk Aile Hukuku*, 6. Bası, İstanbul 1990, 445; **Hatemi**, Hüseyin, *Aile Hukuku*, İstanbul 1999, 116; **Ataay**, 14; **Akyüz**, 142 vd.; **Akintürk**, 362.

⁷ Evlât edinme kurumunun yarar ve sakıncaları konusunda daha geniş bilgi için bkz.: **Şıpka**, Şükran: *4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu'nun "Evlât Edinme"ye İlişkin Hükümlerinin İncelenmesi*, İÜHF.M., C. LVII, S. 1 – 2, 1999, 303 – 305.; **Ataay**, age., 13 vd.; **Akintürk**, 361-362; **Akyüz**, *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, İnsan Hakları Eğitimi Dizisi*, Ankara 2000, 123; **Velidedeoğlu**, Hıfzı V., *Türk Medenî Hukuku – Aile Hukuku*, İstanbul 1965, 345. **Serozan**, Rona, *Çocuk Hukuku*, İstanbul 2000, 143. Bu noktada, önceki Medenî Kanun açısından bir Aile Hukuku sözleşmesi niteliği taşıyan evlâtlık sözleşmesiyle güdülen amaçlar (bir yandan, evlâtlık çıkarlarının korunması; diğer yandan, çocuk sahibi olma duygusunun tatmini gibi) ve borçlar hukukundaki teknik anlamıyla tam iki tarafa borç yükleyen bir borç sözleşmesi olamayacağı konularında ise, bkz.: **Altaş**, Hüseyin, *Evlâtlık Sözleşmesinde Amaç*, TKD. Mayıs 2000, Yıl: I, S.1, 103 – 106.

haklı neden ve mahkemenin izin kararı gibi konuları- ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir.

Yukarıda, aile hukukuna özgü bir kurum ve işlem niteliğinde olduğunu belirttiğimiz evlât edinmeye ilişkin olarak verilen bu genel bilgilerden sonra, şimdi de, gerekli yasal koşullar bağlamında, Almanya, Avusturya ve İsviçre'deki yasal düzenlemelerle birlikte, yeni Türk Medenî Kanunu (TMK) ile getirilen yenilikleri, amacımızla sınırlı ölçüde ele almak istiyoruz:

II – EVLAT EDİNME İÇİN GEREKLİ YASAL KOŞULLAR

TMK.'daki yeni yasal düzenleme, kaynak olan İMK'daki kurallara (küçüklerin evlat edinilmesi ile ilgili Art. 264, 264a – b, 265, 265a – cZGB; ergin ve kısıtlıların evlat edinilmesi ile ilgili Art. 266, 267, 267a, 268a – b ZGB) paralel bir biçimde, evlât edinme işleminin tarafları ve özellikle evlat edinilenler yönünden farklı koşullar öngörmektedir⁸. Ayrıca, evlat edinme iradesinin eşlerden birinde ya da her ikisinde birlikte bulunması olasılıklarına göre, yine farklı koşullar aranmaktadır. Bu şekilde farklılık gösteren durumları sırasıyla aşağıdaki gibi ele almak mümkündür:

A. Küçüklerin Evlât Edinilmesinde

1. Genel Koşullar

Küçüklerin evlât edinilmesinde, özellikle Çocuk Hukukunun temel özellikleri ve işlevleri⁹ ile Avrupa Konseyinin Çocuk Haklarının Uygulanmasıyla İlgili Avrupa Sözleşmesi¹⁰ ve Küçüklerin Evlât

⁸ Alman Medenî Kanunu'nda da, esas itibarıyla, ergin olmayan küçükler (§ 1741 – 1766) ile erginlerin (§ 1767 – 1772 BGB) evlat edinilmesi farklı yasal koşullara bağlı tutulmuş olmakla birlikte; ayrıca, daha farklı olarak öngörülen durumlar dışında, küçüklerin evlat edinilmesi ile ilgili kuralların erginlerin evlat edinilmesi yönünden de uygulanacağı belirtilmiştir (§1767 Abs. 2 BGB). Bu nedenle, özellikle sadece küçüklerin evlat edinilmesine özgü olan §§ 1742, 1744, 1745, 1746 Abs. 1,2 ve § 1747'deki kurallar, erginlerin evlat edinilmesinde uygulanma alanı bulamayacaktır (§ 1768 Abs. 1). Avusturya Medenî Kanunu'nda (ABGB) ise, evlat edinme kurumu (*Annahmen Kindenstatt*) bir yandan yazılı geçerlilik koşuluna bağlı (§ 179a) bir medenî hukuk sözleşmesi; diğer yandan, aynı zamanda yargıç onayına bağlı bir yargısal işlem şeklinde ele alınıp, tarafları ve koşulları itibarıyla ayrıntılı olarak düzenleme konusu yapılmıştır (§179 - §186a ABGB).

⁹ Çocuk Hukuku ve çocuk haklarının tarihsel gelişimi konularında ayrıntılı ve geniş bilgiler için bkz.: Serozan, Rona, *Çocuk Hukuku*, İstanbul 2000 1 vd. ile özellikle de 9 – 20; Akyüz, 1 vd.

¹⁰ Türkiye, Çocuk Hakları konusundaki 1996 / 160 S. bu Sözleşmeyi 9.6.1999 tarihinde imzalayıp, 18.1.2001t. ve 4620 S. Yasa ile onaylamıştır. Sözleşme hükümleri ile ilgili ayrıntılı

Edinilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi¹¹ndeki hükümleri temel alınmalıdır. Bu temelden hareket etmek yasal düzenlemeler yapılırken hukuken zorunludur. Bu zorunluluğun da etkisiyle olacak ki, ileride yaşanması olası ciddi bazı olumsuzlukların ve güç durumların önüne geçebilmek amacıyla yasakoyucunuz, küçük çocuklarla ilgili olarak gerek tek başına, gerekse birlikte evlat edinme işlemleri için bulunması gerekli olan aşağıdaki koşulları aramaktadır:

a) Küçüğün Bir Yıl Süre ile Bakılmış ve Eğitilmiş Olması (Bakım-Gözetim Koşulu)

Yasakoyucu, evlâtlığa alınacak kişinin, yasal erginlik yaşını henüz doldurmamış olan bir küçük olması halinde, gerekli yasal koşullar konusunda daha titiz davranmıştır. Yasada (TMK. 305) küçüklerin evlât edinilmesinde bir önkoşul olarak, bu küçük çocuğun evlât edinen tarafından *bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması* gerektiği öncelikle hükme bağlanmıştır (bkz. ve krş.: e MK. 253 = İMK 264)¹². Kısaca, bakım ve gözetim koşulu da denilebilecek bu koşulun, Türk Çocuk Hukukuna yeni giren “Koruyucu Aile Sistemi”(SHÇEK. m. 20) ile birarada ele alınması ve bu pozitif sistemin evlât edinme işlemlerine özgü biçimde uyarlanması gerektiği doktrinde haklı olarak ifade edilmektedir¹³.

Yasadaki bu hükmün konuluş amacı ve nedeni, henüz erginlik yaşını tamamlamamış olan her hangi yaştaki bir küçüğün barındırılması, yedirilip içirilmesi ve yetiştirilmesinde hiçbir emeği ya da somut bir katkısı bulunmayanlar için tereddüt görülmesidir. Yani, çocuğun ne bakımı ne de

olarak bkz.: Akyüz, 19; Oğuz, Polat, *İstanbul Çocuk Kurultayı Bildirileri*, İstanbul Çocukları Vakfı, İst. 2000; Akıllıoğlu, Tekin, *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*, Ankara 1995.

¹¹ Ancak ne var ki, çocukların evlât edinilmesine ilişkin bu Sözleşme (Strasbourg-24.4.1967), Türkiye tarafından henüz imzalanıp, onaylanmamıştır. Çocuk Hukukuna ilişkin diğer uluslararası sözleşmelerin listesi ve ülkemizin hangilerine onay verip vermediği konuları için ise bkz.: Serozan, 42 – 44.

¹² TMK Tasarısında iki yıl olarak öngörülmüş olan ve fakat daha sonraki komisyon çalışmaları sonucunda değiştirilerek mevcut şekilde kabul edilen bir yıllık süre, İsviçre’de, *iki yıllık* bir bakılma ve eğitilme süresi şeklinde öngörülmüştür (bkz. Art. 264 ZGB). Öte yandan, ergin olmayan (küçük) çocukların evlat edinilmesiyle ilgili olarak Alman Medeni Kanunu’nda (§ 1744 BGB) ise, evlat edinmeye izin kararı verilmeden önce, evlat edinenin evlat edinilecek küçüğü *uygun bir süreyle bakıp gözetmiş olması (das Kind eine angemessene Zeit in Pflege haben)* koşulu – açık bir süre sınırı getirilmeden – öngörülmüştür. Çocuğun sağlık ve refahı için çok önemli olan bu bakım ve gözetim koşulunun evlat edinmede çocuğun yararı ilkesi doğrultusunda ele alınması ve titiz davranılması zorunludur. Bu konuda daha geniş bilgi ve açıklama için bkz.: Clerc, Andre: *Die Stiefkindadoption*, Universitaetsverlag Freiburg (Schweiz) 1991, 67 vd.

¹³ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz.: Sayita, Sevgi Usta, *Türk Hukukunda Çocuğun Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilmesi*, Doktora Tezi, İstanbul 1996; Şipka, 307.

eğitiminde bir çalışma yapmadığı gibi, evlâtlığına alacağı küçüğü hiç tanımamış olan birinin, doğrudan ve kolayca evlât edinme işlemi yapabilmek için mahkemeden izin talebinde bulunamamasının kabul edilmesi gerektiği düşüncesidir¹⁴.

Aynı düşünceden hareketle, artık bir yargısal işlem niteliği taşıyan evlât edinme işleminde aranan genel nitelikte bir yasal koşul, bu işlemin yapılmasında öncelikle evlâtlığa alınacak küçüğün ve ayrıca evlât edinenin varsa diğer çocuklarının yararlarını da somut olay adaletine uygun olarak mahkemece araştırılıp değerlendirilmesi gerektiğine ilişkindir. Buna göre, yetkili ve görevli hâkim, aynı zamanda MK.'nin 4'üncü maddesinde ifadesini bulan takdir yetkisine dayanarak hukuka ve hakkaniyete uygun olarak bir takdir kararı (*Ermessensentscheidung*) verecektir¹⁵. Hâkimin kararı, takdire dayanan bir karar niteliği taşısa dahi, verilecek olan yargısal nitelikteki izin kararı (*die gerichtliche Bewilligung*), takdire yer veren normun koruma amacına uygun olmalı ve aynı zamanda bu normun uygulanma alanının sınırları içerisinde kalmalıdır. Şu halde, her bir takdir kararında olduğu gibi burada da, hâkim takdir yetkisini iç (yasadaki ilgili takdir normu) ve dış (hukuk ve hakkaniyet) sınırlarına bağlı kalarak kullanmak durumundadır. Aksi takdirde, hukuka ve adalete ve dolayısıyla da somut olay adaletine (hakkaniyete) ters düşecek bir karar, üst yargı denetimini yapan organlar tarafından yetkinin aşılması, saptırılması ya da gereksiz kullanılması nedenleriyle etkisiz hale getirilecektir¹⁶.

b) Küçüğün Yararının Bulunması Koşulu

Çocukların yararlarının korunması ilkesi, Aile Hukukunun en temel kurallarından birisidir. Bu ilkenin anayasal temelini oluşturan ilgili hüküm (82 Ay. md. 41 / f.2) çerçevesinde, genel anlamda bütün çocukların korunması bağlamında, sadece evlilik birliği içinde doğsun doğmasını, yani evlilik içi ve dışı çocuklarla birlikte evlat edinilen çocukların tamamı için üst bir kavram olarak “*Koruma Altındaki Çocuk*” kavramı esas alınmalıdır. Bu

¹⁴ “Evlât Edinme Hakkındaki Avrupa Sözleşmesi” çocuğun yararı ve güvenliği amacıyla, evlât edinme kararının ancak, çocuk ile evlât edinen arasındaki ilişkilere göre takdir olunacak uzunlukta bir süreyle çocuğun evlât edinenin yanına bırakılmış ise, verilebileceğini öngörmektedir (m 17). Bu konuda bkz.: Akyüz, 130.

¹⁵ Hâkimin verdiği izin kararının idarî nitelik taşıdığı görüşü de ileri sürülmüştür. Bu görüşte bkz.: Turhan, Nedim, *Evlât Edinme*, YD. C. 26, Ocak-Nisan – 2000, S. 1-2, 55.

¹⁶ Özel (Medenî) Hukukta takdir yetkisi kavramı, bu yetkinin kullanımı, sınırları ve hukuksal denetimi konularında ayrıntılı bilgi için bkz. Edis, Seyfullah: *Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*, Ankara 1987, s. 197 vd.

kavramın ise, çocuğun yararı ve güvenliği doğrultusunda geniş yorumlanması gerektiği doktrininde haklı olarak ifade edilmektedir¹⁷.

Evlât edinilecek küçüğün evlât edinme işleminde öncelikle bir yararı bulunmalıdır.¹⁸ Evlatlık altına altına alınacak çocuğun yararını gözeterek bu yasal koşul, evlat edinmenin esasına özgü en önemli aslî ve mutlak bir koşuldur. Bu nedenle, somut durum ve koşullar çerçevesinde mahkemece evlâtlık ilişkisinin kurulması kararı verilmeden önce, çocuğun yararı ile ilgili her türlü durum ve koşullar kapsamlı bir biçimde araştırılacaktır. Bu araştırmalar sırasında, tarafların (evlat edinen ile edinilenin) ve rıza beyan etme hakkı olan kişilerin doğrudan dinlenilmesi (*Anhörung*) ve gerektiğinde çocuk ve aile alanında uzman kişilerden bilimsel görüşler alınması yoluna gidilecektir (TMK. md. 316 / f. 1). Yine, aynı şekilde genel kriter olan çocuğun yararı çerçevesinde, düşünülen evlât edinme işlemi konusunda evlâtlık altına alınacak çocuğun kökensele (menşei) bilgilendirilmesi ve onun düşüncesi ve buna göstereceği tepkiler birarada değerlendirilmelidir. Ancak, bu tamamlayıcı nitelikteki soruşturma olumsuz sonuçlanmaz ise, o takdirde evlât edinme işleminin diğer yasal koşulları daha önceden gerçekleşmiş olduğunda evlât edinme konusunda yargısal bir karar verilmelidir¹⁹.

Yasal araştırmada, bir yandan, tarafların karşılıklı ilişkileri çerçevesinde kişilikleri, sağlık ve ekonomik durumları; diğer yandan, evlat edinmenin eğitime yeteneği, evlat edinmeye yönelen sebepler ve aile ilişkileri ile bakım ilişkilerindeki süreç ortaya çıkarılması söz konusudur. Yine bu bağlamda, evlat edinmenin alt soyu varsa onların da bu işlemle ilgili yaklaşım, tavır ve düşünceleri ayrıca değerlendirilecektir (TMK. md. 316 / f. 2 ve son ; Art 268a ZGB hükümleri). Yargıç tarafından yapılacak olan bu araştırmalarda, elbette çocuk hukuku ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından (örneğin, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu gibi) gerektiği ölçülerde bilgi ve görüş alışverişi amaçlı yazışmalar yapılarak evlat edinme olgusu sosyal – psikolojik ve hukuksal açılarından değerlendirilip, çocuğun yararını eksen alan bir işlem bütünlüğü kurulmalıdır.

¹⁷ Öztan, Bilge: *Aile Hukuku*, 3. Bası, Ankara 2000, s. 6.; Akyüz, Emine: *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması – İnsan Hakları Eğitim Dizisi – Ankara 2000*, s. 128 vd.

¹⁸ Evlât edinmede küçük çocuğun öncelikle bir yararının bulunup bulunmadığı hususunun mahkemece iyice araştırılıp, bu işlemde evlât edinen kişinin gerçekte her hangi bir somut ve maddî çıkar elde etme niyeti taşıyıp taşımadığı etraflıca incelenerek çocuğun güvenliği lehine evlât edinme işleminin tamamlanmasına gerek görülmelidir. Bununla ilgili örnek bir uygulama için bkz.: Y. 2. HD. 6.11.1958, 5134 E. / 5199 K. (Akyüz, 142).

¹⁹ Aynı gerekçelerle bkz.: *Dayınlarlı*, Kemal, *İsviçre Medenî Kanununda Evlat Edinme Hakkında Karar*, Adalet Dergisi, Yıl: 72, Eylül-Ekim 1981, S.5, 802 – 808.

e) Evlat Edinenin Diğer Çocuklarının Yararlarını Hakkaniyete Aykırı Biçimde Zedelememe Koşulu

Çocuğun yararının gözetilmesi ile ilgili bu koşul, hem Alman Medeni Kanunu (§ 1745 BGB) hem İsviçre Medeni Kanunu (Art. 264 ZGB) ve hem de Avusturya Medeni Kanunu (§ 180a ABGB) açılarından da önemli bir düzenleme konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik ve malî yararlarından çok daha önemli ve belirleyici olan nokta, öz çocuklar ile birlikte varsa diğer evlâtlıkların hepsinin birarada ruhsal ve bedensel sağlığa, sosyo – kültürel ve hukuksal yararlarına ilişkin olmalıdır²⁰. Diğer bir anlatımla, parasal çıkarlar, evlat edinme olgusu ile ilgili kişilerin yararlarının dengelenmesinde temel ve belirleyici bir unsur değildir. Bu noktaya, Türk-İsviçre yasakoyucularının aksine, Alman yasakoyucusu tarafından yasada ayrıca işaret edilmiştir²¹.

TMK'daki düzenleme yönünden, sadece küçüklerin evlat edinilmesinde evlat edinenin altsoyunun bulunup bulunmaması önem taşımamaktadır. Bundan böyle, alt soyu olan kişilerin küçükleri evlat edinebilmesi artık olanaklı kılınmıştır. Öte yandan, ergin ve kısıtlıların evlat edinilmesinde alt soyun bulunmaması koşulu yeni düzenlemede yine aranmaktadır (TMK. m. 313 / 1).

Evlât edinenin diğer (öz) çocuklarının yararlarının hakkaniyete aykırı biçimde zedelenmemesi hususu, küçüklerin evlat edinilmesinde genel bir koşul olarak dikkate alınmış olmakla; evlat edinme olgusu gerçekleşirken işleme taraf olan evlat edinen ve edinilen kişilerin yararları ile evlat edinenin diğer çocuklarının yararları arasında haklı olarak, hakkaniyete uygunluk anlamında bir çıkarlar dengelemesi yapılmak istenmektedir²². Bu nedenle, yasanın bu hükmü gerekçesinde de açıkça belirtildiği gibi, yargıca bir hakkaniyet hükmü verme yetkisi tanınmış olmaktadır.

Aynı şekilde, evlât edinenin kendine kan bağı ile bağlı olan öz çocuklarına zarar verme niyetiyle davranabilmesi olasılığını da göz ardı etmemek gerekir. Nitekim, bu nokta Avusturya Medeni Kanunu'nda (§ 180a) ayrıntılı bir düzenleme konusu yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre,

²⁰ Bu sayılan noktalardaki yararların önemli ölçülerde tehlikeye uğrayabilme olasılığını gören yargıç, herhalde evlât edinme işlemi yönünde karar vermemelidir. **Eichenberger**, 159; **Hegnauer**, Kindesrecht, 97 – 98; [] **Şıpka**, 308 – 309.

²¹ Bunun için bkz.: § 1745 son cümle BGB: *Vermögensrechtliche Interessen sollen nicht ausschlaggebend sein* (Malî haklara ilişkin çıkarlar, kesin belirleyici olmamalıdır).

²² Ancak, bu dengelemede, evlât edinenin öz çocukları yönünden salt miras paylarının azalması gibi malvarlıksal kayıplar hemen ve doğrudan doğruya hakkaniyete aykırı olarak yararların zedelendiğini göstermez. Aynı yönde bkz.: Y. 2. HD. 30.10.1984, 8323 E / 8594 K. (YKD. 1985 / 1, S. 2, 182); **Akyüz**, 133.

mahkemece verilecek izin kararı, kendi başına hak ve yetki sahibi olamayan evlât edinilen çocuğun refahına (*dem Wohle des nicht eigenberechtigten Wahlkindes*) hizmet etmeye yönelik olmalıdır. Bu amaçladır ki, söz konusu maddede, evlat edinilen ile kendi öz (kan bağı ile bağlı) ana-babası arasındaki yakınlığa benzer nitelikte bir ilişkinin mevcut ya da böyle bir ilişkinin yeniden kurulmasının söz konusu olması gibi bir durumun bulunması gerektiği ifade edilmektedir²³.

Bu konu ile ilgili olarak Alman Medeni Kanunu'na (§ 1745 *Verbot der Annahme*) baktığımızda ise, yukarıda da belirttiğimiz gibi, benzer gerekçe ve düşünceden hareketle "Evlât Edinme Yasağı" başlığı altında, aynen şu hükme yer verildiğini görüyoruz: «Evlât edinenin ya da evlâtlığın diğer çocuklarının tercihan daha ağır basan yararlarına ters düşme ya da evlât edinenin yararlarının kendi çocukları yüzünden zarara uğramasından tereddüt edilme durumlarında, evlat edinme işlemi yönünde bir karar verilemez. Mali haklara ilişkin çıkarlar kesin belirleyici olmamalıdır.» Belirtilen bu hükümden anlaşıldığı gibi, sadece evlat edinenin çocukları ile sınırlı tutulmaksızın, gerek evlat edinen, gerekse evlât edinilen kişiler ve bunların varsa diğer çocukları ile bizzat evlat edinilenin çıkarları arasında uyumlu bir dengenin kurulması gerektiği hususu gözetilerek mahkemece bir izin kararı verilecektir. Bu çerçevede, yapılacak olan çıkar dengelemesinde sadece malî yararlar değil, diğer bütün maddî ve manevî olgular birlikte değerlendirilip, gerekirse evlât edinme işleminin yapılmaması yönünde bir karar verilecektir. Anlaşılığ üzere, TMK.'daki yeni düzenlemede (m. 305) sadece evlât edinenin diğer (öz) çocuklarının yararlarıyla sınırlı bir hakkaniyete aykırılık öngörülmekle eksik bir düzenleme yapılmıştır.

2. Özel Koşullar

a) Birlikte Evlât Edinme Halinde

aa) Kural: Sadece Eşlerin Birlikte Evlât Edinebilmesi

İsviçre'de olduğu gibi (Art. 264a)²⁴ Türk Medenî Kanunu'nda da, birlikte evlat edinme hakkı, kural olarak sadece evli olan eşler için kabul edilmiştir. Bundan böyle, önceki Medenî Kanun'un ancak diğer eşin rızasıyla eşlerden birine tek başına evlat edinebilme olanağı tanıyan hükmü

²³ Muvafakat / rıza ile ilgili bu noktada bkz. ve krş.: § 180a 1 ABGB hükmü.

²⁴ Yine, belirtilen bu maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesinde açıkça, evli olmayan kişilerin birlikte evlât edinemeyecekleri hükme bağlanmıştır (Bununla ilgili hüküm fıkrası için bkz.: Art. 264a, Abs.1 :; *anderen Personen ist die gemeinschaftliche Adoption nicht gestattet.*).

(eMK. m. 255) tamamen değiştirilmiş ve kural olarak eşlere tek başına evlat edinmeye yasal engel getirilmiş olmaktadır.

Eşler, aşağıda belirtilen iki alternatif özel koşuldan birini taşımaları halinde, birlikte evlat edinebilme hakkına sahip olabileceklerdir. Bu koşullar ise, mehzındaki düzenlemeye paralel biçimde olmak üzere, şunlardır:

aaa) Ya Eşlerin En Az Beş Yıldan Beri Evli Olmaları

Kurdukları evlilik bağı en az beş yıldan beri süren bir birlik ise, eşler diğer bir özel koşul olan otuz yaşın tamamlanmasına gerek kalmaksızın birlikte evlat edinebileceklerdir. Şu halde, eşler, kanundaki evlenme yaşı olan onyediy yaşında evlenmiş iseler, artık bu yaştan itibaren beş yıl geçince, yani yirmibir yaşını tamamlamaları halinde, otuz yaş koşulu aranmaksızın birlikte evlat edinebilme olanağını kullanabileceklerdir.

bbb) Ya da Eşlerin Otuz Yaşını Doldurmaları

En az beş yıldan beri evli olma koşulunu taşımama halinde ise, alternatif ikinci özel koşul söz konusu olabilir. Bu özel koşul, eşlerin arasındaki evlilik süresini göz önünde tutmadan, onların her ikisinin birlikte otuz yaş sınırını geçirmiş olmalarını gerekli kılmaktadır.

bb) Eşlerin Birlikte Evlât Edinebilmesi Kuralının İstisnaları

aaa) Diğer Eşin Çocuğunun Evlât Edinilmesi

Yasakoyucu, tamamen insanî düşünceleri temel alarak, eşlerden birinin, kendisi ile evli olan diğer eşin bir başka evliliğinden olma çocuğunu evlat edinebilmesini şu iki alternatif koşuldan birinin varlığı halinde kabul etmektedir. Bu koşullardan biri, eşler arasındaki evliliğin en az bir yıl sürmüş bir evlilik olması iken; diğer alternatif koşul ise, diğer eşin çocuğunu evlat edinmek isteyen eşin otuz yaşını tamamlamış bulunmasıdır. Bu koşullardan birinin varlığı halinde bir eş, üvey evlat olarak adlandırılan çocuğun olabildiğince öz evlat konumuna getirilmesi olanağını kullanabilecektir²⁵.

²⁵ İsviçre'de üvey çocukların evlat edinilmesinde yaş koşulu 1998 yılında kaldırılarak, bunun yerine en az beş yıllık evli olma koşulu getirilmiştir. 1 Ocak 2000 tarihinden bu yana yürürlükte olan yeni 264a / f.3 (ZGB) hükmünde beş yıllık sürenin öngörülmesindeki gerekçenin, henüz yeni bir evlilik yapmış ve sırf eşine saygı ifadesi olarak onun evlilik öncesi bir çocuğunu üvey evlat olarak görmemek üzere evlat edinmiş eşin yakın bir gelecekteki olası bir boşanma yüzünden yaşanabilecek olumsuzlukların önüne geçebilmek şeklinde olduğu belirtilmiştir. Bu konuda bkz.: **Serozan**, Rona: *Çocuk Hukuku*, İstanbul 2000, s. 145 - 146.

bbb) Birlikte Evlât Edinme Olanlığının Bulunmaması

Bazı nedenlerin bulunması eşlerin birlikte evlat edinebilme olasılığı ve olanağını ortadan kaldırabilir. Bu nedenler yasada sırasıyla şu biçimde belirlenmiştir: Otuz yaşın doldurulmuş olmasına rağmen, - bu eşin sürekli olarak ayırtım gücünden yoksun (sezgin olmaması) olması; - İki yılı aşkın bir süreden beri nerede olduğunun bilinmemesi; - Mahkeme kararıyla iki yılı aşkın süreden beri eşinden ayrı yaşamakta olması. (TMK.m. 307 / f. 2). Sayılan nedenlerden birinin varlığını mahkeme önünde kanıtlayan eşin, artık diğer eşle birlikte evlat edinebilme olanağı ortadan kalktığı sabit görüleceği için, sadece tek başına evlat edinebilmesi gündeme gelebilecektir.

b) Tek Başına Evlât Edinme Halinde

Tek başına evlat edinme konusu düzenlenirken İsviçre Medenî Kanunu'nun konu ile ilgili 264b hükmü temel alınmıştır²⁶. Yukarıda, evli olan kişilerin istisnaen tek başlarına evlât edinebilecekleri belirtilmişti. Burada ise, öncelikle ve esasen, her hangi bir kimseyle evlilik bağı bulunmayan bekâr bir kişinin evlat edinme hakkının düzenleme konusu olmaktadır.

Küçüğün tek başına evlat edinilmesinde aranacak olan yasal koşullar eşlerin birlikte evlat edinmemesinde evlilik süresine (en az beş yıl) ya da evli olmayan evlat edinen kişinin yaşına (otuz yaşın doldurulması) bağlı olarak aşağıdaki biçimde düzenlenmiştir:

aa) Otuz Yaşın Doldurulması

Yukarıda da belirtildiği gibi, evli olmayan kişilerin evlat edinebilmeleri için otuz yaşını doldurmuş olması gerekmektedir. Bu 30 yaş sınırı, önceki Medenî Kanun'da ilk sıralarda 40 iken daha sonrasında 35 yaşa indirilmişti. Ancak, yeni TMK koyucusu, bu otuzbeş yaş sınırını dahi fazla görmüş olacak ki, bunu daha da aşağı bir sınıra çekme gereği duymuştur. Bu konuda, Avusturya Medenî Kanunu (§ 180 ABGB) evlat edinecek kişinin cinsiyetini de dikkate alma noktasında daha ilginç ve titiz bir düzenlemeye giderek şu

²⁶ Madde kenar başlığı "Tek Başına Evlat Edinme" olan söz konusu hükümde (Art. 264b: III. *Einzeladoption*) iki fıkraya yer verilmiştir: Hükümün birinci fıkrasında, evli olmayan (bekâr) bir kimsenin tek başına evlat edinebilmesi için 35 (otuzbeş) yaşını geride bırakmış olması koşulu öngörülmüş; ikinci fıkrasında ise, yine 35 yaşını geçmiş ancak, evli olan bir kimsenin tek başına evlat edinebilmesi için birlikte evlat edinme olanağının, diğer eşin sürekli biçimde sezgin olmaması ya da iki yıldan fazla bir süreden beri nerede oturduğunun bilinmemesi ya da mahkemenin kararıyla eşlerin üç yıldan fazla bir süreden beri evlilikte ayrılığı nedenlerinden biriyle, bulunmadığını kanıtlaması gerektiği hükme bağlanmıştır.

hükme yer vermiştir: “Evlât edinecek baba otuz (30), ana ise yirmisekiz (28) yaşını tamamlamış olmalıdır. Eşler birlikte evlât edinmekte iseler ya da evlât edinilen evlât edinenin eşinin kendi çocuğu ise, söz konusu yaş sınırlarına ulaşılmamış olunması, ancak evlât edinen ile evlât edinilen arasında tıpkı öz ana-baba ile çocuklar arasındaki ilişkiye benzer bir bağın zaten mevcut bulunması halinde, bu durum caizdir.

bb) Birlikte Evlât Edinme Olanığının Bulunmaması

Kural olarak, eşlerin tek başlarına evlât edinmemeleri söz konusudur. Diğer bir anlatımla, aralarında evlilik bağı bulunan eşlerin birlikte evlât edinmesi asıldır. Ancak, her iki eşin birlikte bir küçüğü evlât edinebilme olanağı ve olasılığı her zaman karşımıza çıkmayabilir. İşte, yasakoyucu da, 307’nci maddenin ikinci fıkrasında aynen şu hükme yer vermiştir:

“Onuz yaşını doldurmuş olan eş, diğer eşin ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksunluğu veya iki yılı aşkın süreden beri nerede olduğunun bilinmemesi ya da mahkeme kararıyla iki yılı aşkın süreden beri eşinden ayrı yaşamakta olması yüzünden birlikte evlât edinmesinin mümkün olmadığını ispat etmesi hâlinde, tek başına evlât edinebilir.”

b) Evlât Edinen ile Evlât Edinilen Arasındaki Yaş Farkı Koşulu

Eski Medenî Kanun döneminde de mevcut olan onsekiz yaş farkına ilişkin yasal koşul yine korunmuştur (TMK. m.253)²⁷. Bu koşula göre, evlât edinen ile evlât edinilen arasındaki bu farkın evlenme yaşı olan onyediyi yaş sınırı dikkate alındığında, neden onyediyi değil de onsekiz olarak belirlenmiş olduğu sorusu akla getirilebilir. Nitekim, İsviçre’de yeni yasal düzenleme ile birlikte bu yaş farkı, onaltı (16) yaş şeklinde daha aşağıda bir yaş sınırı olarak belirlenmiştir (Art. 265 ZGB).

Türk Medenî Kanunu’nda olduğu gibi, Avusturya Medenî Kanunu (§ 180, Abs. 2) da, birlikte evlât edinen ana ve babanın, evlâtlıktan en az onsekiz yaş daha büyük olması gerektiğini öngörmektedir. Ancak bununla birlikte, evlât edinen ile evlâtlık arasında zaten daha öncesinden tıpkı öz ana-baba ile çocuk arasındaki bağa benzer bir ilişkinin mevcut bulunması halinde, artık maddede belirtilen onsekiz yaş farkına tam ulaşılmasa da buna yakın (örneğin, birkaç aylık gibi) bir yaş farkının bulunması halinde, bu koşul gerçekleşmiş olacaktır. Yine, aynı maddenin ikinci fıkrası hükmünün

²⁷ Doktrinde, TMK. m. 253 hükmündeki yaşlarla ilgili bu düzenlemenin temelinde, evlât edinme işlemi yoluyla kurulan yapay soybağının olabildiğince doğal soybağına benzetilme çabasının yattığı ve bu nedenle evlât edinmenin doğal olanı taklit ettiği (*Adoptio imitatur naturam*) ifade edilmektedir. Bu görüşte: **Serozan**, 144.

son cümlesinde isabetle belirtildiği gibi, evlâtlık evlât edinen kimsenin akrabası ya da diğer eşin kendi çocuğu (üvey çocuk) ise, bu takdirde aradaki yaş farkının onaltı yaş şeklinde daha aşağı bir sınır kabul edilmektedir.

Öte yandan, Alman Medenî Kanunu'nun yaş şartı ile ilgili özel düzenlemesinde (§ 1743) ise, evlât edinme işlemi ile kişiler açısından daha değişik yaş sınırları öngörülmektedir. Buna göre, evlât edinen kimsenin en az yirmibeş (25) yaşında olması zorunluluğu kural olarak belirtildikten sonra, 1741'inci maddenin 2'nci fıkrasının 3'üncü cümlesindeki durumlarda (yani, evli eşlerden birinin tek başına diğer eşin çocuğunu – üvey evlâdı – evlât edinebilmesinde) ise, yirmibir (21) yaş sınırının geçilmiş olması koşulu aranmıştır. Yine, 1741'inci maddenin ikinci fıkrasının ikinci cümlesindeki eşlerin birlikte evlât edinme durumu söz konusu olduğunda, eşlerden birinin yirmibeş (25); diğer eşin ise, yirmibir (21) yaşını her durum ve koşulda doldurmuş olmaları zorunludur.

c) Rızalara İlişkin Koşul

Evlât edinme işlemlerinde mahkemece buna yönelik bir izin kararı verilmeden önce, işlemle ilgisi bulunan kişilerin rızalarını (muvafakatlarını) bildirmeleri çok önemli birer yasal koşul olarak düşünülmalıdır. Ancak, gerekli rızanın bulunmaması halinde, bu husus, çocuğun çıkarlarına ters düşecek bir biçimde ileri sürülemez²⁸. Aksi durumda, rıza beyanı etme hakkının kötüye kullanılması yasağı gündeme gelecektir²⁹. Yaşla ilgili yasal koşul çerçevesinde ele alınıp değerlendirildiğinde; rıza koşulunun, mahkemece belirlenmesi ve çıkarlararası dengelenmesi yapılırken aşağıdaki noktalarda özenli ve dikkatli davranılması gerekir.

aa) Küçüğün/Çocuğun Rızası

Evlât edinilecek küçük çocuk, ayırtım gücüne sahip olması halinde³⁰, evlât edinme işlemi hakkında rızasını bildirmelidir. Küçüğün rızası ile ilgili bu koşula, farklı kapsam ve içeriklerde olsa da bazı yasal düzenlemelerde açıkça yer verilmiştir. (§ 1746 BGB; §180a ABGB; Art. 265a ZGB; TMK. m. 308 / II).

²⁸ Nitekim, İsviçre'de (Art. 269 I ZGB) çocuğun yararma aykırı olarak evlât edinme işlemi için gerekli olan rızanın bulunmadığı iddiasında bulunulamayacağı hükme bağlanmıştır.

²⁹ Serozan, 151.

³⁰ Doktrininde ondört (14) yaşını doldurmuş bir küçük çocuğun evlat edinme işlemini ayırt edebilme gücüne sahip kabul eden bir görüş ileri sürülmüştür. Bu görüşte bkz.: **Hegnauer, Cyril: Das Schweizerische Kindesrecht; Entwicklungen Kindschaftsrechts**, Bielefeld 1996, 124.

Küçüklerin evlât edinilmesinde işlemin küçüğün kendi rızasına bağlı kılınması için doğası gereğidir. Çünkü, işlemin tamamlanmasıyla birlikte ana-baba – çocuk arasındaki velâyet ilişkisi kurulmuş olmakla birlikte çocuğun bu yeni aile ortamında çok değişik ve önemli çıkarları doğrudan etkilenmiş olacaktır. Bu nedenledir ki, ayırtım gücü bulunan küçüğün kendi şahsına özgü bir hak ve yetki durumunun söz konusu olması karşısında burada bizzat ve doğrudan bu işleme muvafakatının açıklanması zorunludur. Medenî Kanun anlamında (m. 16 / f. 1), kişiye bağlı mutlak bir hak ve yetki olarak bu rızanın, yasal ya da iradî bir temsil yetkisi taşıyan temsilciler tarafından beyan edilmesi olanağı da kural olarak bulunmamaktadır³¹.

Evlât edinilecek küçüğün evlât edinme işlemnde rızasını gerekli gören Alman Medenî Kanunu (§ 1746) şu noktada özel bir düzenleme öngörmektedir: İşlem ve tasarruf ehliyeti bulunmayan ya da henüz ondört (14) yaşını doldurmamış olan çocuk ile ilgili olarak gerek duyulan rıza, ancak yasal temsilciler tarafından verilebilir. Bunun dışında, çocuğun doğrudan kendisinin verebileceği rıza konusunda, ayrıca bunun yanısıra, yasal temsilcinin izin ya da onay şeklindeki muvafakatına da gerek vardır. Söz konusu maddenin ikinci fıkrası hükmü uyarınca, ondört yaşını doldurmuş ve tasarruf ehliyeti bulunan çocuk, kendisinin evlât edinme konusunda açıklamış olduğu rıza beyanı, evlât edinmeye izin kararının geçerlik kazanması anına kadar ilgili vesayet mahkemesi nezdinde geri alabilir. Ancak, rızayı geri alma beyanının resmen belgelenmesi gerekli olup, bu hususta rızanın beyanında olduğu gibi ayrıca yasal temsilcisinin muvafakının bulunması koşulu aranmamaktadır.

Öte yandan, Türk Medenî Kanunu'nda (m. 308 / III), ana ve / veya babanın velayeti altında bulun(a)mama nedeniyle vesayet altına alınmış olan küçüğün evlât edinilmesi söz konusu olduğunda, bu küçük çocuğun ayırtım gücüne sahip olup olmadığına bakılmaksızın yetkili ve görevli vesayet daireleri (kamu vesayet organları sıfatıyla vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesi ve denetim makamı olan asliye hukuk mahkemesi ile özel vesayet yetkilisi) tarafından izin verileceği ayrıca düzenlenmiştir.

Bununla birlikte, evlât edinme işleminin, aynı zamanda bir medenî hukuk sözleşmesi niteliğinde kabul edildiği Avusturya Medenî Kanunu bakımından ise; evlât edinilen çocuğun, tek başına bizzat hak ve yetki sahibi olmayan biri olması halinde, onun yerine bu sözleşmeyi yasal temsilcisi yapabilmektedir. Bu durum karşısında, sırasıyla evlât edinilen küçüğün eşi ya da ana-babası ile evlât edinilenin eşi evlât edinilenin yasal temsilcisi sıfatıyla evlât edinme sözleşmesini yapmış iseler ya da geçici süreyle makul surette hareket edemeleri veya en az altı aydan beri yerleşim yerlerinin

³¹ Küçüğün rızası bağlamında bkz.: Akıntürk, s. 367 – 368.

bilinmemesi hallerinde, artık bunların rızalarını beyan etme hakkı ortadan kalkmış olacaktır (§ 181 / Abs.2 ABGB).

bb) Küçüğün Ana ve Babasının Birlikte Rızası

Evlât edinme işleminde, küçüğün ana-babası tarafından birlikte verilecek olan rıza³², önemli bir yasal koşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Ana ve babanın rızası, bir yandan kişiye sıkı biçimde bağlı bir hak olması³³; diğer yandan, çocuk üzerinde sahip olduğu mutlak velâyet hak ve yetkisi bağlamında düşünüldüğünde, küçük olan öz çocuğun bir başkasının velâyetine bırakılıp kendileri ile olan yakın bağ tamamen ya da kısmen çözülebilecek olma gibi ciddi sonuçların doğumu söz konusudur³⁴. Bu nedenle, onların evlât edinme işlemine rızalarını ne şekilde, nerede ve ne zaman bildirecekleri konularında yasada açık bir düzenlemeye gitme gereği bulunmaktadır. Bu gerek karşısında, gerek ülkemizde, gerekse bu incelemede ele aldığımız diğer ülkelerde evlât edinilen küçüğün ana-babasının evlât edinme işlemi için rızası konusunda ayrıntılı bazı kurallar konulmuştur.

Özellikle, Almanya'da (§ 1747 BGB), küçüğün ana-babasının rızasının aranacağı hükme bağlandıktan hemen sonra, bir başka erkeğin babalığına, mahkemece soybağı kuralları çerçevesinde babalık davası ile ilgili olan § 1592 uyarınca bir karar verilmemişse; § 1748 Abs. 4'ün birinci cümlesi anlamında olmak üzere, § 1600d Abs. 2 Satz 1'deki koşulların varlığını inandırıcı bir şekilde ortaya koyan kimsenin babalık sıfatının söz konusu olacağı hususu ayrıca düzenlenmiştir.

aaa) Rızanın Konusu

Küçüklerin evlât edinilmesinde çocuğun ana-babasının birlikte rıza beyanında bulunması asıldır. Bu rıza, doğrudan doğruya velâyet hakkına

³² Ana-babanın birlikte, yani oybirliği ile verecekleri rızalarda bir eşin oyu ya da görüşü, diğer eşinkinden üstün ya da ayrıcalıklı değildir. Bu nedenle, babanın ya da ananın oyu tek başına belirleyici olamaz. Aynı yönde bkz.: **Serozan**, 147 – 148.

³³ Evlât edinilmeye muvafakatın kişiye sıkı biçimde bağlı haklardan olması nedeniyle, bunun özel vekâlet yetkisi bulunsa dahi bir vekil tarafından açıklanması rıza koşulunun gerçekleşmesi sonucunu yaratmaz. Bununla ilgili olarak bkz.: 2. HD. 7.4.1997, E. 2824 . K. 3826 (YKD. 1997 / Aralık, s.48).

³⁴ Ana ve babanın rızası velayet hakkından bağımsız olarak tamamen soybağına dayandığı ve bu nedenle de velayet hakkına sahip olmayan ana veya babanın rızasına yine de başvurulacağı doktrinde haklı olarak belirtilmektedir. Bu konuda bkz. ve krs: **Hegnauer**, *Entwicklungen*, 124; **Akyüz**, 136. Soybağı ilişkisi kurulmadığı sürece evlilik dışı ana veya babanın çocuğunun evlat edinilmesinde rızası doğal olarak aranmayacaktır. Bunun için bkz. **Şipka**, 312 ; **Eichenberger**, 213, **Akyüz**, 137.

sahip olmaya bağlı tutulmadığı için, evlât edinilecek çocuk ile soybağı ilişkisi olan ana ve baba tarafından verilecektir. Birlikte verilecek rızanın konusu, küçüğün evlât edinen tarafından evlât edinilmesini amaçlayan evlât edinme işleminin yapılmasına yöneliktir.

bbb) Rızanın Şekli ve Zamanı

Rıza, evlât edinilecek küçüğün veya onun ana ve babasının oturdukları yerdeki mahkeme önünde sözlü ya da yazılı olarak bildirilecek ve daha sonra da bu beyan bir tutanağa geçirilecektir. Evlât edinmede rıza konusunu düzenleyen TMK. m. 309 hükmü, çocuğun çeşitli açılardan güvenliği ve gelişimini de dikkate alarak aynen şu düzenlemeye yer vermiştir: "Evlât edinme, küçüğün ana ve babasının rızasını gerektirir. / Rıza, küçüğün veya ana ve babasının oturdukları yer mahkemesinde sözlü veya yazılı olarak açıklanarak tutanağa geçirilir. / Verilen rıza, evlât edinenlerin adları belirtilmemiş veya evlât edinenler henüz belirlenmemiş olsa dahi geçerlidir." Bu hüküm çerçevesinde, ilgilerin rızasının ne zaman ve ne suretle alınma (verilme) şekli konuları açıklığa kavuşturulmuş olmaktadır. Bu sayede aynı zamanda, evlâtlık işleminin yargısal sürecinin tamamlanması öncesinde, davaya bakan aile hukuku hâkiminin, rızalara ilişkin beyanları almak ve diğer hususları araştırıp, varlığı ya da yokluğu noktalarında değer yargılarına ulaşabilmek amacıyla takdir yetkisini kullanabilmesi daha olanaklı hale gelmektedir.

Vesayet-Velâyet Mahkemesi (*Vormundschaftsgericht*) önünde rızanın beyan edileceğini hükme bağlayan § 1750 BGB, ikinci cümlesinde, mahkeme dışında yapılacak rıza beyanının ise noter tarafından resmî onay şeklinde belgeneceğini belirtmektedir. Beyan edilen rızanın hükmünü doğurma anı konusunda ise, bu beyanın görevli mahkemeye ulaştığı an esas kabul edilmiştir. Rıza konusuyla ilgili bu maddenin ikinci fıkrası hükmünde, rızanın her hangi bir şart ya da vadeye bağlı tutulmadan beyan edileceği; ancak ondört yaşını tamamlamış ve tam ehliyetsiz olmayan bir küçüğün evlâtlık işlemiyle ilgili kararın kesin olarak geçerlilik kazanması anına kadar geri dönebilmesi olanağı (§ 1746 Abs. 2) dışında rıza beyanının geri alınamayacağı; rızanın temsilci aracılığıyla beyan edilemeyeceği kuralları öngörülmektedir. Söz konusu maddenin son fıkrasında ise, beyan edilen rızanın, izin talebi geri çekildiği ya da evlât edinme yasağı konulduğu takdirde hükümden düşeceği hükme bağlandıktan sonra; diğer eşin rızası ile ilgili olarak da, küçük çocuğun, beyan edilen rızanın geçerlilik kazandığı tarihten itibaren üç yıl geçmesine rağmen halen evlât edinilmemiş olması halinde diğer eşin daha önceden bildirdiği rızanın artık hükümden düşeceği hususu düzenleme konusu yapılmıştır (§ 1750 Abs. 4).

ccc) Rızanın Aranmadığı Durumlar

Küçüklerin evlât edinilmesinin özel koşullarından biri olan, ana-baba rızasının alınması önemli bir kural ve yasal gerekliliktir. Ancak, bu rızanın bazı durumlarda aranmayacağı yine yasada hükme bağlanmıştır (TMK. m. 311). Rıza koşulundan mahkemece vazgeçilmesinin söz konusu olabilmesi için de, yasadaki özel bazı hallerin bulunması ve bu nedenle rızanın aranmadığına ilişkin olarak yine mahkemece bir kararın verilmesi gerekir.

aaaa) Koşulları

Ana – baba rızasına gerek duyulmaması için, mutlaka aşağıdaki iki koşuldan birinin gerçekleştiği bir hal söz konusu olmalıdır. Alternatif nitelikteki bu haller ise, sırasıyla, ana-babadan birinin kim olduğu veya uzun süreden beri nerede oturduğu bilinmemesi veya ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun bulunması; küçüğe karşı özen yükümlülüğünü yeterince yerine getirmemesidir (TMK. m. 311).

bbbb) Rıza Aramamaya İlişkin Mahkeme Kararı

Yukarıda, ana-baba rızasının evlât edinme işleminde önemli bir yasal koşul olduğu, ancak, istisnaî bazı durumlarda bu rızanın eksik kalmasına rağmen yine de aranmayabileceği belirtilmişti. Küçüğün yerleşim yeri mahkemesince bu rızanın aranıp aranmayacağına ilişkin bir karar verilmeden kendisinin ileride evlât edilebilmesini sağlamak amacıyla bir kuruma yerleştirilmesi söz konusu olmayacaktır. Eksik kalan rıza konusunda mahkemece verilecek karar, ya evlât edinenin ya da evlâtlık işlemlerinde aracılık yapan kurum veya kuruluşun (TMK. m. 320) istemi üzerine olacaktır (TMK. m. 312 / D).

Özellikle, küçüğe karşı bakım ve gözetimdeki yasal özen yükümlülüğünün yerine getirilmemesi nedeniyle rızanın aranmaması kararı verildiği takdirde, verilen bu karar mutlaka ilgili ana ve / veya babaya yazılı olarak bildirilecektir (TMK. m. 312 / III ; Art. 265d ZGB).

Mahkemece ana veya babanın rızasını aramama konusunda Alman Medeni Kanunu'nda (§ 1748 BGB) ayrıntılı bir düzenlemeye gidilmiştir. Bu düzenlemeye göre, çocuğun talebi üzerine mahkeme, ana veya babadan birinin rızasını aramadan bu rızanın karşılandığına ilişkin kararını şu hallerde verebilecektir: – Rızasını beyan edecek ana veya babanın çocuğa karşı olan yükümlülüklerini ağır şekilde ihlâl etmesi; – Davranışları karşısında çocuğun o ana veya babaya kayıtsız kalması; – Evlâtlık işleminin yapılmaması halinde çocuğun bundan aşırı ölçüde zarar görecektir olması. Bu sayılan haller dışında, aynı şekilde, çocuğa karşı olan yükümlülük ihlâli

sürekli olamamakla birlikte, özel bir ağır ihlâl mevcut ve bu nedenle, muhtemelen çocuğun artık bundan böyle bu ihlâli yapan ana veya babanın koruması altına sürekli biçimde bırakılamayacak olması halinde de kendisinin rızası mahkeme kararıyla aranmayacaktır. Söz konusu maddenin üçüncü fıkrasında ise (§ 1748 Abs. 3), özellikle ağır bir psikolojik rahatsızlık ya da ruhsal (psşik) veya akılsal sakatlık nedeniyle çocuğun bakım-eğitimi ve gözetimini sürekli biçimde yapamama ya da çocuğun evlâtlık altına alınmadığında bir aile ortamında yetişemeyecek ve bu nedenle de gelişiminin ağır bir tehlikeye maruz kalabilecek olması durumlarında yine ana veya babanın rızasının aranmaması kararını mahkeme verebilecektir. Son bir olasılık olarak, velayetin sadece anaya ait olduğu bir durum söz konusu olduğunda (§1626a Abs.2), babanın rızasını karşılamaya yönelik olmak üzere evlât edinmede rızanın aranmamasına ilişkin bir kararı mahkeme verme yetkisine sahiptir (§ 1748 Abs. 4).

B. Ergin ve Kısıtlıların Evlât Edinilmesindeki Koşullar

Daha sıkı koşullara bağlı tutulmuş olan küçüklerin evlât edinilmesine oranla, ergin ve kısıtlıların evlat edinilmesinde yasakoyucu daha sınırlı ve dar kapsamdaki aşağıdaki koşulları öngörmektedir. Ancak hemen belirtelim ki, bu ayrık koşullar dışında kalan konularda küçüklerin evlât edinilmesine ilişkin kurallar yine, kıyasen uygulanma alanı bulacaktır (TMK. 313 / son f.).

1. Evlât Edinenin Altsoyunun Bulunmaması

Ergin ve kısıtlıların evlât edinilmesi söz konusu olduğunda bulunması gereken ilk ve en önemli yasal koşul, evlât edinenin altsoyunun (füruunun) bulunmaması gereğidir. Kaynak İsviçre Medenî Kanunu'ndan (Art. 266 ZGB) aynen benimsenerek alınmış bulunan "alt soyun bulunmaması" veya aynı şekilde çocuksuzluk - torunsuzluk anlamında olmak üzere bir önkoşul niteliğindedir (TMK. m. 313 / f.1)³⁵.

2. Evlât Edinilenin Belli Özellikleri Taşması

Bir ergin ya da kısıtlıyı evlât edinme işleminde, öncelikle alt soyun bulunmaması şeklindeki önkoşul gerçekleşmiş olduğunda, ayrıca yasada (TMK. m. 313 / f.2) üç bent halinde sınırlı olarak sayılmış olan hallerden

³⁵ Çağdaş düzenlemelerde evlât edinenin alt soyunun bulunmaması koşuluna artık hiç verilmediği ve yapılan değişiklikler sonucunda bu koşuldan terk edildiği görülmektedir. Ancak buna rağmen, ergin veya kısıtlıların evlât edinilmelerinde ülkemizde bu durum bir önkoşul olarak yine aranmaktadır. Şipka, 306; Bu konuda, ayrıca bkz. ve krş.: Akyüz, 131 – 132; Tekinay, 450.

birinin varlığı zorunludur. Alternatif koşullar niteliğindeki bu haller ise, sırasıyla aşağıda belirtilenlerden ibarettir:

a – Evlât edinilecek ergin ya da kısıtlının bedensel ya da zihinsel özrü sebebiyle sürekli olarak yardıma muhtaç olması ve evlât edinilen tarafından en az beş yıldan beri bakılıp gözetilmesi (m. 313 / b.1);

b – Evlât edinen tarafından, küçükken en az beş yıl süreyle bakılıp gözetilmiş ve eğitilmiş olması (m. 313 / b.2);

c – Diğer haklı sebepler mevcut ve evlât edinilen, en az beş yıldan beri evlât edinen ile aile hâlinde birlikte yaşamakta olması (m. 313 / b.3)³⁶.

Belirtilen bu alternatif üç halin her biri yönünden geçerli olan ve bulunması gereken ortak koşul, tekrar etmek gerekirse, evlât edinenin altsoya sahip olmamasıdır.

3. Diğer Eşin Rızası

Evlât edinilecek olan ergin ya da kısıtlının aynı zamanda evli konumunda bir kişi olması halinde, bu kişinin eşine ait rızaya da gerek vardır (TMK. m. 313 / II)³⁷. Böyle bir durumda, diğer eşin rızası evlât edinme işleminin yasal tamamlayıcı bir unsuru niteliğinde olduğu kabul edilmelidir. Çünkü, diğer eş kendisiyle evlilik bağı içerisinde bulunan eşini evlât edinecek ana-baba ile bir sıhrî hısımlık ilişkisi kurulmadan önce muvafakatının bulunması, yani rızasının aranması, yapılan işlemin doğası gereğidir.

Öte yandan, Yargıtay, bir uygulamasında³⁸, evlât edinilenle evli olan diğer eşin rızasının bulunması kamu düzenini ilgilendiren bir durum olarak kabul edilmekte ve bu rızanın yokluğunu butlan yaptırımına bağlı tutulmaktadır. Önceki Medenî Kanun dönemindeki bu uygulama, artık yeni TMK. m.317 hükmü ile birlikte yasal temele kavuşturulmuştur. Anılan bu

³⁶ Maddenin ikinci fıkrasının üçüncü bendi ile ilgili gerekçede de belirtildiği gibi. “Diğer haklı sebepler mevcut ... ise” ifadesi, “yukarıda sayılanlardan başka haklı sebepler mevcut ise...” anlamına gelmektedir.

³⁷ Önceki Medenî Kanun’daki ifade ise, “Eşlerden birinin evlât edinmesi veya evlâtlük olması diğerinin rızasına bağlıdır.” şeklinde idi (e MK. m.255 c.1). Evli bir kişi olan evlât edinenin eşinin rızasında olduğu gibi burada da bu hak kişiye bağlı bir hak olup, temsilci yardımıyla kullanılamayacaktır. Bkz. ve krş.: **Turhan**, agm., 52.

³⁸ Bu konudaki örnek uygulama için bkz.: 2. HD. 13. 4.5.1999, 3028 / 5099 (RG. 5.6.1999 t., 23716 S.).

hükümde ise, yasanın aradığı rıza koşulunun gerçekleşmemesi evlâtlık ilişkisini ortadan kaldıran bir sebep olduğu açıkça belirtilmiştir.

Diğer eşin rızası konusunda, Alman Medeni Kanunu (§ 1749 BGB) da, küçüğün bir eş tarafından tek başına evlât edinilmesini diğer eşin rızasına bağlı tutmuş ve görevli vesayet mahkemesinin evlât edinen eşin talebi üzerine diğer eşin rızasını alacağı şeklinde bir düzenleme yapmıştır. Ancak, diğer eşin ve onun ailesinin haklı yararları ile evlât edinme işlemi çatışmakta ise, o takdirde söz konusu gerekli rızanın yerine geçecek şekilde bir karar mahkemece verilemeyecektir. Bu maddenin ikinci fıkrası, evli birinin ancak diğer eşin rızasıyla evlât edinilebileceğini belirledikten sonra; son fıkrası hükmü ise, aynen TMK. m. 307 / f. 2'de de belirtildiği gibi, diğer eşin nerede oturduğunun sürekli olarak bilinmemesi ya da rızasını sürekli biçimde beyan edemeyecek durumda bulunması hallerinde artık rızasına gerek olmadığını açıkça düzenlemiştir (§ 1749 Abs. 3 BGB).

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akilhoğlu, T.:** *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*, Ankara 1995.
- Akıntürk, T.:** *Türk Medenî Hukuku, Yeni Medenî Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku*, İkinci Cilt, Yenilenmiş 6. Bası – Nisan 2002-İstanbul.
- Akyüz, E.:** *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, İnsan Hakları Eğitim Dizisi, Ankara 2000.
- Altaş, H.:** *Evlâtk Sözleşmesinde Amaç*, Türk Hukuk Dünyası Mayıs 2000 Yıl:1, Sayı:1, 103 vd.
- Ataay, A.:** *Medenî Hukukta Evlât Edinme*, I. Fasikül, İstanbul 1957.
- Ayter, N.:** *Medenî Kanunun Nesebe İlişkin Düzenlemesinin Yeni Eğilim ve Gereksinmeler Karşısında Değerlendirilmesi*, Medenî Kanun'un 50. Yılı Bilimsel Hafta: 15 – 17 Nisan 1976, Ankara 1977, 43 vd.
- Cin, H. / Akgündüz, A.:** *Türk Hukuk Tarihi*, 2. Cilt, Konya 1989.
- Clerc, A.:** *Die Stiefkindadoption*, Universitaetsverlag, Freiburg (Schweiz) 1991.
- Dayınlarlı, K.:** *İsviçre Medenî Kanununda Evlat Edinme Hakkında Karar*, AD. Yıl: 72, Eylül – Ekim 1981, S. 5, 802 vd.
- Edis, S.:** *Medenî Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*, Gözden Geçirilmiş 4. Bası, Ankara 1989.
- Eichenberger, R.:** *Die materiellen Voraussetzungen der Adoption Unmündiger nach neuem schweizerischem Adoptionsrecht*, Diss. Fribourg 1974.
- Hatemi, H. :** *1. İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler*, İstanbul Çocukları Vakfı, İstanbul 2000.
- Hatemi, H.:** *Aile Hukuku*, İstanbul 1999.
- Hegnauer, C.:** *Das Schweizerische Kindesrecht, Entwicklungen des europaeischen Kindesrechts*, Bielefeld 1996.
- Oğuzman, M. / Seliçi, Ö.:** *Aile Hukuku*, II. Bası, İstanbul 1998.
- Öztaş, B. :** *Aile Hukuku*, 3. Bası, Ankara 2000.
- Polat, O.:** *1. İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler*, İstanbul Çocukları Vakfı, İstanbul 2000.
- Sayıta, S. U.:** *Türk Hukukunda Çocuğun Koruyucu Aile (Kişi) Yanına Yerleştirilmesi*, Doktora Tezi, İstanbul 2000.
- Serozan, R.:** *Çocuk Hukuku*, İstanbul 2000.
- Şipka, Ş.:** *4721 Sayılı Türk Medenî Kanunu'nun "Evlât Edinmeye" İlişkin Hükümlerinin İncelenmesi*, İÜHFMC. LVII, S. 1-2, 1999, 301 vd.
- Tekinay, S. S.:** *Türk Aile Hukuku*, 6. Bası, İstanbul 1990.
- Turhan, N.:** *Evlât Edinme*, YD. C.26, Ocak-Nisan 2000, S. 1-2, 48 vd.
- Uyar, T. :** *Türk Medenî Kanunu (Gerekçeli – İçtihatlı)*, «Aile Hukuku» MK. 118 – 494, C. III, Ankara, 2002.
- Üçok, C. / Mumcu, A. :** *Türk Hukuk Tarihi*, Gözden Geçirilmiş 6. Bası, Ankara Eylül 1987.
- Velidedeoğlu, H. V.:** *Türk Medenî Hukuku – Aile Hukuku*, İstanbul 1965.

KISALTMALAR

ABGB.	: Allgemeines Bürgerlichesgesetzbuch (Avusturya Medenî Kanunu)
Abs.	: Absatz (Fıkra)
AD.	: Adalet Dergisi
agm.	: adı geçen makale
Aufl.	: Auflage (Bastı)
Ay.	: Anayasa
bkz.	: bakınız
BGB.	: Bürgerliches Gesetzbuch (Alman Medenî Kanunu)
C.	: Cilt
c.	: cümle
Diss.	: Dissertation (Doktora Tezi)
E.	: Esas
eMK	: eski Medenî Kanun
f.	: fıkra
HD.	: Hukuk Dairesi
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
İÜHFİM.	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
krş.	: karşılaştırmız
m.	: madde
RG.	: Resmî Gazete
S.	: Sayı
SHÇEK.	: Sağlık Hizmetleri ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu
t.	: tarih
TMK.	: Türk Medenî Kanunu
TKD.	: Türk Hukuk Dünyası
Y.	: Yargıtay
YKD.	: Yargıtay Kararları Dergisi
ZGB.	: Schweizerisches Zivilgesetzbuch (İsviçre Medenî Kanunu)